

MILTON FRIEDMAN

Recept för Chile*

Ett nödvändigt villkor för att få en långsiktig tillväxt i den chilenska ekonomin är att inflationen bekämpas och att den privata marknadssektorn stärks. För att genomföra detta är det nödvändigt med en chockbehandling som kommer att skapa en svår övergångsperiod. — Denna offentliga föreläsning gavs av Friedman den 26 mars 1975 i Edificio Diego Portales då han besökte Chile på inbjudan av en privat stiftelse.

Sedan exakt en vecka är jag i Chile för första gången. Det vore svårt att bedöma dess problem som expert. Efter de tre första dagarna verkade det konstigt nog som om jag kunde göra det, men under dagarna därefter insåg jag hur litet jag visste. Jag anser emellertid att Chile i dag har två huvudproblem: det första, helt uppenbara, är att stoppa inflationen; det andra, att bygga upp en stark ekonomi som ger landet möjlighet att påbörja en varaktig ekonomisk tillväxt, vars frukter kan delas av alla medborgare. De två problemen är starkt inbördes beroende, men i strikt bemärkelse handlar det om två olika problem.

MILTON FRIEDMAN, mottagare av 1976 års Nobelpris i ekonomisk vetenskap, är sedan 1946 professor i nationalekonomi vid University of Chicago, och en av de främsta representanterna för Chicago-skolans monetaristiska tradition. Hans främsta vetenskapliga bidrag ligger inom områdena konsumtionsteori, monetär historia och metodproblem. Han har även gjort sig känd som stridbar kolumnist i tidskriften Newsweek.

Budgetunderskottet är inflationens orsak

Inflationen är ingen företeelse som beror på det ekonomiska systemet. Den är inte ett rent kapitalistiskt fenomen, men inte heller ett kommunistiskt. Ser man på dagens Europa ska man finna att den högsta inflationstakten råder i det kommunistiska Jugoslavien och den lägsta i Västtyskland, ett kapitalistiskt land. Men andra kapitalistiska länder visar en hög inflationstakt, som Storbritannien, med mycket hög inflation om man mäter med brittiska mått och inte med chilenska.

Jag upprepar alltså att inflationen varken är ett kapitalistiskt eller kommunistiskt fenomen, den är ett "tryckpress"-fenomen. I princip uppstår den genom en mycket snabb tillväxt i penningmängden i förhållande till produktionen.

När jag analyserar inflationen i andra länder, såsom jag gjorde i september förra året i Storbritannien eller som jag skall göra i Australien, måste jag ägna en stor del av min tid åt att övertyga åhörarna att det jag just sagt är korrekt. Det är inte lätt att i dessa länder påvisa att inflationen speglar en alltför snabb ökning av penningmängden.

I Chile, däremot, finns det en stor erfarenhet, så extrem och klar, att det är svårt att tänka sig att en chilensare behöver övertygas om det enkla förhållandet

* © Fundación de Estudios Económicos BHC.

att om man trycker mycket sedlar så blir de så småningom mycket litet värda.

Att säga att inflationen uppstår för att man trycker pengar är dock endast att börja förstå problemet. Man måste fråga sig: varför trycks det så mycket pengar? Beror det på att något ont genius försöker skapa inflation? Beror det på att privata företag expanderar krediten alltför snabbt?

Det har faktiskt funnits tillfällen då inflationen har varit ett resultat av stora upptäckter av guld och silver, som under den stora "prisrevolutionen" i Europa på 1500-talet, vilken orsakades av silverupptäckter i Mexico och Sydamerika. Världsinflationen under 1850- och 1860-talen orsakades av guldupptäckter i Kalifornien och Australien. Detta är inte problemet i Chile.

Den enda producenten av pengar i Chile är staten. Med pengar menar jag såväl tryckta sedlar som avista-tillgodohavanden i affärsbankerna (som egentligen är statliga banker). Dessa tillgodohavanden skiljer sig mycket litet från de papperslappar som var och en bär i fickan, eftersom bankerna har 90 procent av sina tillgångar i kontanter och i själva verket är lagerlokaler för papperslappar. Följaktligen är situationen mycket enkel: alla pengar i Chile skapas av staten.

Vad används pengarna till? De används till att betala de statliga utgifterna och detta är ursprunget till inflationen. Statsutgifterna svarar i Chile för 40 procent av nationalinkomsten, och en fjärdedel därav, dvs 10 procent av nationalinkomsten, motsvaras av ett budgetunderskott som finansieras via sedelpressarna. Finansieringen av budgetunderskottet är alltså orsaken till inflationen.

Inflationen är en skatt

Ur en litet annorlunda synvinkel kan man slå fast att en regering endast kan få pengar från medborgarna genom beskatt-

ning. Den verkliga kostnaden för staten utgörs av statsutgifterna. Om regeringen använder 4/10 av varje escudo som intjänas i Chile, så är skattebördan för chilensaren 40 procent på totalinkomsten. Härav inkasseras 3/4 i form av skatt på räntor, försäljning och annat. De resterande 10 procenten tas via en annan typ av skatt: "inflationsskatten". Allmänheten betraktar dessa papperslappar som om de vore pengar: i verkligheten borde de betraktas som små rester av till staten erlagda skatter.

". . . det är svårt att tänka sig att en chilensare behöver övertygas om det enkla förhållandet att om man trycker mycket sedlar så blir de så småningom mycket litet värda."

Intäkterna av en skatt beror på två faktorer: *skatteunderlaget*, dvs den bas på vilken skatten beräknas, och *skattesatsen*. För "inflationsskatten" gäller det samma: skatteunderlaget är den totala mängd pengar som chilensarna har. Den totala penningmängden kan mätas på två sätt: antalet papperslappar och beloppen angivna på dem, men det är ett felaktigt sätt att mäta. Ett mer förnuftigt sätt är att ta reda på dess köpkraft — dess realvärde. Ur köpkraftssynvinkel bör man tänka sig dess motsvarighet i arbetsdagar. För närvarande motsvarar den totala penningmängden i landet tre till fyra procent av nationalinkomsten, dvs ett värde motsvarande 10 eller 12 arbetsdagar.

Bristen på betalningsmedel

I detta sammanhang vill jag nämna den rådande stora bristen på betalningsmedel. Pengar används för betalningar. Den totala betalningsvolymen står i ett visst förhållande till nationalinkomsten. Om man tänker på att när någon går till affären för att handla, så måste detaljhandlaren köpa från grossisten, denne måste köpa

från producenten, och producenten måste betala sina råvaror, löner etc, kan man förstå att de totala betalningarna är ungefär tre gånger större än de totala inkomsterna. I allmänhetens händer, konsumentens, detaljhandlarens, grossistens, producentens, existerar en penningmängd som motsvarar tre dagars utgifter. Man kan då väl förstå klagomålen över bristen på betalningsmedel. Det finns mycket papperspengar men litet, alltför litet reala pengar, ty det finns bara motsvarigheten till tre dagars utgifter. Därför måste alla se till att balansera sina utgifter mot sina inkomster. Ingen vill behålla sina pengar längre än nödvändigt, därför att dessa 3 eller 4 dagars utgifter — det är skatteunderlaget — beskattas med 300 eller 400 procent per år.

Jag upprepar, vi har ett skatteunderlag på 3 à 4 procent av nationalinkomsten och en skattesats på 300 à 400 procent. Genom att multiplicera dessa tal får man en skatteinkomst på ungefär 10 procent av nationalinkomsten. Detta är vad staten tjänar på inflationen. Inflationen är en mycket produktiv skatt, men den är också mycket destruktiv. Som alla vet resulterar bristen på reala betalningsmedel i att folk måste göra av med mycket tid och resurser på att springa runt med dem, för att denna begränsade mängd sedlar ska täcka behoven som är avsevärt mycket större.

Som jämförelse kan jag nämna att i de flesta länder, oavsett utvecklingsnivå, är förhållandet mellan penningmängd och nationalinkomst ungefär 30 procent, istället för tre à fyra procent. Den normala penningmängden är alltså ungefär 10 gånger större än vad som gäller i den chilenska ekonomin, och det är därför inte överraskande att det uppträder störningar av olika slag. Utöver den direkta effekten av denna knapphet på reala betalningsmedel har vi en indirekt effekt. Den finansiella strukturen hos de institutioner som lånar ut och tar emot spar-

medel tenderar att byggas på basen av betalningsmedel. En undersökning av de siffror jag har ger vid handen att det totala kreditväsendet, dvs kreditinstituten och kapitalmarknaden som helhet, har fått se sig strypt av inflationen, som minskat den reala basen mycket kraftigt.

I en situation som denna är det svårt att ge stimulans till sparande, och få institutioner att kanalisera sparmedlen till de bästa investeringsprojekten. En grundläggande förutsättning för att Chile skall få en stabil långsiktig tillväxt är skapandet av en mer solid och effektiv kapitalmarknad. Och för att åstadkomma detta är det ett nödvändigt villkor att hejda inflationen.

Hur kan Chile få slut på inflationen? Det finns en enda utväg — endast en, inte två! Inflationen hejdas genom att man låter bli att trycka så mycket pengar. Hur ska man kunna stoppa sedelpressarna? Det finns ett sätt, endast ett. Det består i att minska de offentliga utgifterna. En minskning på 20 till 25 procent i de offentliga utgifterna är ett absolut villkor för att nöjaktigt hejda den inflation som i dag härjar i Chile.

Det är klart att budgetunderskottet inte kan avskaffas som inflationsorsak endast genom en minskning av de offentliga utgifterna. Det låter sig också göras genom upptagande av utländska lån eller genom lån till marknadsmässig ränta inom landet. Det är möjligt att man som en del av ett övergångsprogram måste tillgripa sådana åtgärder. Men det vore mycket beklagligt om landet på längre sikt skulle täcka underskottet genom att låna i stället för att minska utgifterna. Vi måste nämligen komma ihåg att statens verkliga kostnad utgörs av dess *utgifter*. Till en början är det möjligt att upplåningen inte skapar inflation, men den är ändå en sorts skatt: Den ger Chiles medborgare skyldighet att i framtiden betala tillbaka vad man nu lånar. Man ersätter alltså en

skatt på pengar med en skatt på förmögenhet.

Chiles största behov är i själva verket att skapa mer resurser i en form som gagnar landets välfärd, inte att minska dessa resurser. För att åstadkomma detta krävs en drastisk minskning av de offentliga utgifterna.

Successiva åtgärder eller "chock"-behandling?

Ett mycket viktigt hithörande problem är huruvida de föreslagna åtgärderna skall genomföras undan för undan eller på en gång. I Förenta staterna med en årlig inflationstakt på 10 procent (som dock minskat under de sista månaderna) förespråkar jag den successiva metoden. Jag anser det önskvärt för USA att gradvis minska inflationen under en period av två eller tre år. Jag har kraftigt kritiserat vår centralbank för att tvärt ha minskat den monetära tillväxten. Men jag vill påpeka att situationen i ett land med 10 procents inflation per år är helt annorlunda än den i ett land med en inflationstakt på över 10 procent per månad.

Jag tror inte att en successiv politik vore förnuftig för Chile. Jag är rädd att "patienten" skulle dö innan "behandlingen" gav någon effekt. Jag tror att Chile har mycket att vinna på att studera näraliggande exempel på "chock"-behandling mot inflationsproblem och sänderfallstendenser. Erfarenheterna från Brasilien är utan tvekan ett bra exempel. Jag vill rikta uppmärksamheten på två andra exempel som jag anser viktiga för era syften: de tyska och japanska erfarenheterna efter andra världskriget.

Båda länderna kom ur kriget med svårt sargade ekonomier till följd av den förödelse som orsakats under striderna, men de bägge ekonomierna var ännu mera drabbade av inflationsprocesser och pris- och lönerregleringar. I båda länderna hade produktionen minskat till ungefär

hälften av vad den hade varit under perioden före kriget. I båda länderna förekom byteshandel, man bytte varor mot varor och svartabörshandeln var omfattande. I båda länderna använde man sig av penningssubstitut: I Tyskland cigaretter och konjak — som är det mest likvida "mynt" jag någonsin hört talas om.

I båda länderna var ursprunget till de här problemen pris- och löneregleringen, som i närvaro av ockupationsarméerna gjordes ännu mer strikt och stel. Amerikanerna och engelsmännen var med sina myndigheter beredda att tillämpa prisregleringarna mycket mer kraftfullt än vad den tyska polisen och militären skulle ha varit beredda att göra. Detsamma kan man säga om Japan.

Nåväl, resultatet av regleringarna var att skapa nästan total stagnation i dessa ekonomier. I båda fallen tillämpades "chock"-behandling. I Tyskland upphävde Ludwig Erhard pris- och löneregleringen fullständigt på en söndagseftermiddag; han aviserade en finanspolitisk reform inriktad på att statsutgifterna skulle svara mot skatteinkomsterna, och stoppade finansieringen av statsutgifter via sedelpressarna.

"Jag tror inte att en successiv politik vore förnuftig för Chile. Jag är rädd att 'patienten' skulle dö innan 'behandlingen' gav någon effekt."

Jag påpekar att denna behandling genomfördes på en söndagseftermiddag eftersom ockupationsmakternas byråer var stängda den dagen. Erhard misstänkte att om de hade haft öppet så skulle de ha utfärdat kontraorder. Åtgärden krävde stort mod från Erhards sida. I gengäld fungerade den som ett underverk. Inom några dagar var varorna tillbaka i affärerna och de gick att köpa eftersom priserna nu var riktiga och inte fiktiva. På tre eller fyra månader hade den tyska produktionen nästan fördubblats.

I Japan tillämpades "chock"-behandlingen som en följd av rekommendationerna i Dodge-rapporten, som utarbetats av en amerikansk finansdelegation under ledning av en bankman från Detroit med det namnet. Rapporten förordade denna behandling. Den rekommenderade Japan en stark minskning av de offentliga utgifterna, en stor skattehöjning, eliminering av de budgetunderskott som finansierats via sedelpressarna och avskaffande av pris- och löneregleringarna. Resultaten var lika fantastiska och återhämtningen kunde observeras efter några få månader.

Upprättandet av denna ekonomiska grund i Tyskland och Japan har tillåtit dem att i över tjugo år behålla en stabil tillväxt. Det tyska fallet är särskilt fascinerande i jämförelse med det engelska. Storbritannien var före andra världskriget mycket rikare än Tyskland. Den genomsnittlige engelsmannens realinkomst var dubbelt så hög som den genomsnittlige tyskens. England vann kriget. Tyskland förlorade det. Efter kriget tillämpade England en politik av socialism och planhushållning. Genom Erhards inflytande och reformer kom Tyskland att tillämpa marknadsekonomi och privat företagsamhet. I dag är Storbritannien "Europas sjuke man": man har en tilltagande inflation i storleksordningen 20 procent och befinner sig i mycket allvarliga ekonomiska svårigheter. Tyskland är Europas "starke man": man har den lägsta inflationstakten och realinkomsten per capita är dubbelt så hög som den engelska. Man kan inte begära en mer dramatisk illustration av både "chock"-behandlingsens och den fria marknadsekonomins effektivitet.

"Chock"-behandlingsens innehåll

Jag övergår nu till att behandla de mest näralliggande problemen. Om Chile för-

söker möta sina svårigheter med en "chock"-behandling, vilka mått och steg bör man då ta? Jag är absolut inte i stånd att ange dem i detalj. Emellertid vill jag ange vad jag anser vara de viktigaste och lämpligaste stegen.

För det första måste man behandla de olika stegen som ett paket av åtgärder, offentliggöra dem och tydligt förklara vad som skall göras. Ett av stegen innebär att man gör sig av med de överflödiga nollorna som håller på att kväva alla datorer genom att byta ut penningenheten så att tre, fyra eller fler nollor tas bort. Den åtgärden har inte så stort värde i sig. Det viktigaste ligger i att stödja den med ett batteri av åtgärder som skall se till att den nya penningenheten behåller sitt värde. Därigenom slipper man ersätta den om ytterligare ett par år.

Det andra och viktigaste steget skulle vara ett åtagande från regeringens sida att minska alla sina utgifter med 20 till 25 procent under en viss tidsperiod. Jag kan inte säga exakt hur och var de statliga utgifterna skall minskas, men jag tror att det faktiskt bara finns ett enda sätt att göra det: ett som slår likformigt tvärs över alla utgifter, dvs 20 procent av alla anslag, vad de än må gälla. Andra metoder leder till interna diskussioner där alla vill att budgeten skall minskas utan att detta påverkar deras egen bit. Så är det överallt. I september förra året deltog jag i president Fords (ekonomiska) toppmöte. Där stod grupp efter grupp upp och hävdade: "Vi förstår att det är nödvändigt att minska statsbudgeten för att kontrollera inflationen. Sättet att minska statsbudgeten är att öka anslagen till mig..." Detta skulle oundvikligen bli fallet också i Chile. Regeringen måste därför göra ett fast åtagande att minska statsbudgeten under en viss period för att lyckas genomföra en minskning på 20 till 25 procent.

Ett tredje steg måste vara ett paket av åtgärder inriktade på att undanröja de

nuvarande hindren för en effektivt fungerande privat marknad, i syfte att så snabbt som möjligt suga upp de människor som är arbetslösa eller som kan bli det till följd av regeringens åtstramning.

Jag är inte den lämpligaste personen att specificera sådana åtgärder. Dock kan jag nämna att en lag i Chile förbjuder företagen att avskeda sina anställda om dessa har varit kontraktsanställda mer än 6 månader. Personligen tror jag mig kunna förstå motiven bakom denna lag och dess underliggande orsaker, liksom också svårigheterna att ändra den. Men det är ändå frågan om en lag som ökar arbetslösheten.

Om Chile skall utvecklas ekonomiskt måste de privata företagen expandera så att arbetslösheten absorberas. För att göra detta måste de privata företagen åta sig risker i sina nya verksamheter. Det kommer att göras många satsningar, några kommer att misslyckas, andra att lyckas. För att främja denna typ av initiativ är det nödvändigt att ha flexibilitet, dvs lämpliga villkor för att både anställa och avskeda, och möjlighet att ömsesidigt och fritt ingå och upphäva vilket avtal som helst mellan två parter. Ett sätt att åstadkomma detta är att upphäva denna lags giltighet gentemot nyanställda. Det är lagligt och tekniskt möjligt för nya företag att etablera sig här i landet, men jag har fått den uppfattningen att det är mycket svårt att uppfylla alla krav som ställs för att få tillstånd. Detta kan åhörarna bedöma bättre än jag. Fast jag är säker på att det finns alltför många restriktioner och hinder för privat företagsamhet i allmänhet, och jag skyndar mig att tillägga: ta bort hindren, men ge inte subventioner.

Jag vill betona att när jag talar till förmån för den privata företagsamheten, talar jag inte till förmån för företagarna. Tvärt om. Få företagare tror på fri företagsamhet och de hör ofta till dess värsta fiender. Varje affärsman är för fri före-

tagsamhet på andra marknader men inte på sin egen. Han begär speciella förmåner från staten. Han vill få billig kredit från regeringen, han vill att regeringen ställer upp tullbarriärer som skyddar honom från konkurrens, och att den fastställer ett högt försäljningspris och ett lågt inköpspris åt honom. Ingen skugga över denne affärsman. Man får hoppas att folk tillvaratar sina egna intressen. En förnuftig och intelligent företagare söker och strävar efter sådana fördelar. Skulden ligger på allmänheten som tillåter honom att göra det, på oss som låter honom lyckas med det. Det är alltså på oss det beror vad som skall prägla politiken: att varken ställa upp hinder eller ge subventioner. Företagare måste bära risker och de förtjänar sin belöning. Förluster-nas roll är härvidlag lika viktig som vinsternas.

Vidare behövs en rad åtgärder som avvecklar hindren och öppnar vägen för utveckling av en mycket stabilare kapitalmarknad. Jag tror att alla program av denna typ kräver stora förändringar av tillfällig natur. Genom det radikala greppet skall man finna, precis som japanerna och tyskarna gjorde, att resultaten blir mycket snabba.

Att klara övergångsperioden

Det råder inget tvivel om att problem till en början kommer att uppstå, och att en viss tid kommer att bli besvärlig, men den måste genomgås. För att komma igenom denna period är det nödvändigt att tillgripa särskilda åtgärder inriktade på att undvika svåra lidanden. Jag menar inte att det kan lösa alla problem, men jag betraktar det som önskvärt att ge arbetslöshetsunderstöd till dem som blir avskedade från offentliga tjänster, och att vidtaga åtgärder för att hjälpa dem som drabbas hårt av de medel man beslutar tillämpa.

Det är chilenerna som har de bästa förutsättningarna att utforma dessa åtgärder. Jag behöver därför inte breda ut mig med fler exempel. Men jag måste understryka än en gång att det finns något som inte får göras: att tro att pris- och löne reglering kan bidra till att få slut på inflationen. En sådan är ingen medicin mot sjukdomen: den är det värsta symptomet på sjukdomen. I historien har en regering aldrig tillämpat pris- och löne regleringar för att "bota" inflationen. Mer än så, alla regeringar som har infört pris- och löne reglering har gjort det därför att de ville ha inflation och på samma gång ville ge allmänheten intrycket att de vidtog åtgärder mot inflationen. Man ville bara dölja och senarelägga följderna.

Så var fallet i Förenta staterna i augusti 1971, när president Nixon införde pris- och löne kontroll för att bromsa vad som på den tiden betraktades som en "förödande" inflation: 4,5 procent om året. Följden blev att inflationen tillfälligt minskade och senare ökade till 12 procent om året. Det är alltid samma historia med pris- och löne reglering. Under två tusen års historia finns det inte ett enda exempel på att pris- och löne reglering har lyckats bekämpa inflationen. Det enda man åstadkommer är att förstöra prissystemet, skapa köer, svarta marknader och snedvridningar. Det är nog inte nödvändigt att berätta i Chile

---

"Få företagare tror på fri företagssamhet och de hör ofta till dess värsta fiender. Varje affärsman är för fri företagsamhet på andra marknader men inte på sin egen."

---

vad som är följden av sådana regleringar, eftersom chilenerna känner till det av egen erfarenhet. Om de inte vet det, är det svårt att säga vem som skulle göra det, utom möjligen japanerna och tyskarna.

Staten skapar inte välstånd

Jag återvänder till det andra problemet: att skapa grunden för en sund ekonomisk tillväxt i Chile, som kan komma de breda folklagren tillgodo. I detta syfte är det nödvändigt att minska statens omfång, ansvarsområde och funktioner, och samtidigt vidga, förbättra och stärka marknadshushållningen, den privata företagssamheten och den ekonomi som bygger härpå. De problem som Chile står inför på det här området är inte ett resultat av händelserna under de senaste fem eller tio åren. De är ett resultat av långsiktiga beslut som fattats under fyrtio år.

". . . alla regeringar som har infört pris- och löne reglering har gjort det därför att de ville ha inflation och på samma gång ville ge allmänheten intrycket att de vidtog åtgärder mot inflationen. Man ville bara dölja och senarelägga följderna."

Utvecklingen på senare tid är en långsiktig följd av ett alltmer socialiserat och centraliserat samhälle, som bygger på tron att staten kan styra allting. Detta har inte skett endast i Chile utan i många länder, och man kan lugnt säga även i USA, med samma olyckliga följder. Lyckligtvis var Förenta staterna ett utvecklat land innan denna situation uppstod.

Det sägs ibland att om den amerikanska staten varit lika stor omkring 1870 som den är i dag, så skulle Förenta staterna fortfarande befinna sig i samma ekonomiska situation som 1870. Men vi hade tur: mellan 1870 och 1913 hade vi en period då de offentliga utgifterna aldrig översteg 10 procent av inkomsten. Under denna period spelade inte staten någon väsentlig roll i ekonomin. Den innebar en stark tillväxt i landet och en stor förbättring i den vanliga människans

livsvillkor. Under den tiden invandrade miljontals människor från hela världen, inklusive mina egna föräldrar, och kunde förtjäna sitt levebröd och bereda ett bättre liv för sina barn.

Under de senaste 40 åren har såväl Förenta staterna som Chile ändrat sin grundläggande filosofi att ge störst vikt åt fri företagsamhet, privat initiativ och frivilliga insatser, och har ersatt den med ståndpunkten att om det blir något problem skall staten lösa det; om någon anser att en viss grupp borde få tillgång till sjukvård, "då ska staten gå in med subventioner". Exempelen kan mångfaldigas i all oändlighet. Man måste understryka att denna tendens är resultatet av de bästa avsikter i världen, hos folk som tror att detta är något bra och som vore de första att beklaga resultaten av de åtgärder de förordar, om de bara kunde se dem.

Det stora felet med denna ståndpunkt är föreställningen att man kan idka välgörenhet med andra människors pengar. För det första, om man gör av med andras pengar så finns det ett enda sätt att få dem: genom tvång. För det andra, vem är lika skötsam med andras pengar som med sina egna? Och för det tredje, vem är skickligast på att använda sina egna pengar? Den fattige? Den okunnige? Nej, ingalunda: den rike, den som har det bra, den som lyckas inom andra områden. Därför har i Förenta staterna och i Chile alla sociala program som startats i syfte att "hjälpa de fattiga", slutat med att förstöra för de fattiga och i stället hjälpa medel- och höginkomsttagare. Man kan inte få en sund utveckling den vägen. Se på historiens erfarenhet i andra länder: det finns inte ett enda land i världen där man har lyckats få en stark och varaktig förbättring till gagn för vanliga människor utan att lita till marknadsmekaniserna i en ekonomi med privat äganderätt.

De kollektiva mekanismerna kan skapa en stark tyranni. Sovjetunionen har en regering av den sorten, men det ryska folket lever inget gott liv. De har inte uppnått något välstånd. Om man jämför Östtyskland med Västtyskland kan man förklara vem som fick bygga en mur för att hindra människor från att fly från sitt eget land. Jämför det lilla Hongkong, som praktiskt taget är ett enda fritt företag, utan restriktioner av något slag, med röda Kina! Vilken av dessa stater behöver poliser för att hindra folk från att komma in i landet? De röda kineserna behöver inte sina poliser för detta ändamål: de behöver dem för att hindra folket att fly. Vartän man vänder sig, i vilken del av världen som helst, kan man se exempel på detta.

Grunden för ekonomisk utveckling

För att förbättra vanliga människors villkor på lång sikt, är det första som krävs fri marknadshushållning och stärkande av den privata företagsamheten. Det finns ett enda sätt att göra det: att minska den offentliga sektorn och föra över verksamheter till den privata sektorn, ta bort hinder och avveckla subventioner.

Jag vill understryka att dessa sidor måste angripas parallellt. Det finns inte en enda fri ekonomi där det är förbjudet att importera bilar; en fri ekonomi förbjuder inte socker- och tobaksimport och skapar inte några monopol. I en fri marknadsekonomi finns inga tullbarriärer, inga förbud mot att köpa där man tror det är billigast, och inga hinder mot att producera varor som kan säljas i utlandet till lämpligt pris. För att få en stark ekonomisk utveckling i Chile måste den privata sektorn förstärkas genom avveckling av handelshinder och subventioner.

I det här fallet finns det större möjligheter för successiv behandling än när det gäller att hejda inflationen, särskilt vad beträffar tullar och importrestriktioner.

Ärliga personer har i god tro investerat i Chile i maskiner, utrustning etc. Man måste ge dem en chans att anpassa sig till den nya politiken. Därför är det rimligt att förklara att restriktionerna kommer att avvecklas under en period av flera år. Men detta är den riktning i vilken åtgärderna måste gå. När kapitalmarknaden är strypt, är det mycket svårt för regeringen att sälja företag i sin ägo. Då övergångsperioden är förbi och inflationen stoppats, kommer situationen att bli anorlunda. Man skall finna att det blir relativt lätt att sälja dessa företag, och låta dem övergå i privat ägo, vilket kan ske under en längre tidsperiod.

”... det finns inte ett enda land i världen där man har lyckats få en stark och varaktig förbättring till gagn för vanliga människor utan att lita på marknadsmekanismerna i en ekonomi med privat äganderätt.”

Jag har redan fastslagit att det finns två huvudproblem i Chile: att hejda inflationen och stärka den fria marknadshushållningen. De är skilda problem, men inbördes beroende, eftersom ju snabbare man kan förstärka marknadsekonomin desto lättare blir övergångsperioden. Man skall inte låta lura sig: inflationen kan inte bekämpas utan kostnader. Men att låta inflationen gå vidare innebär också höga kostnader. Den enkla sanningen är att Chile är en ”mycket sjuk människa”. En sjuk människa kan inte vänta sig att bli frisk utan kostnad. Att stoppa inflationen kommer att kosta på, men det skulle vara ännu dyrare att fortsätta med inflationen.

Likaså bör man understryka ett mycket viktigt förhållande: de chilenska problemen är utan tvivel ”made in Chile”. Chile har onekligen drabbats av de höga oljepriserna och av kopparrisens nedgång. En sänkning av oljepriset och en höjning av kopparrisens skulle hjälpa till att göra Chiles uppgifter enklare. Men när allt kommer omkring förklarar varken det höga oljepriset eller det låga kopparrisens varför staten förbrukar 40 procent av Chiles nationalinkomst. Inte heller förklarar dessa förhållanden varför en fjärdedel av de offentliga utgifterna finansieras genom sedeltryckning. Detta är problem som skapats i Chile och lösningarna måste också vara ”made in Chile”.

Jag har erfarit att regeringen vidtagit en rad åtgärder som står i överensstämmelse med den inriktning jag förespråkar och försvarar. Det har gjorts ansträngningar att återföra verksamheter till den privata sektorn. Man har gjort ansträngningar för att minska statsutgifterna och budgetunderskottet. En skattereform har genomförts, och det finns dessutom en utfästelse att lätta på tullskyddet och pris- och löneregleringarna.

Allt detta är positivt. Jag litar på att Chile har mod, kraft och klokhet att påskynda denna process och att klara denna svåra begynnelseperiod, så att man så småningom kan få en kraftig förbättring i levnadsstandarden. Det är möjligt och genomförbart, om man en gång för alla har lyckats kämpa sig igenom övergångsperioden.

Översättning från spanska: *Galo Abril*
Svensk språkgranskning:
Hans Tson Söderström